

figyelőszolgálat

Ebben a rovatban folyamatosan közöljük a külföldi szaklapok műszaki könyvtárakat érdeklő folyóiratcikkeit, továbbá a könyvtártudományi és dokumentációval foglalkozó szakkönyvek rövid ismertetését.

K Ö N Y V S Z E M L E

002.61:651.926

Nemzetközi Fordítási Központ /International Translations Centre./
FID Circural Letter, 1961-6. 11 p.

1960 augusztusában dr. Koblitz, az Institut für Dokumentation der Deutschen Akademie der Wissenschaften zu Berlin igazgatója javaslatot dolgozott ki un. nemzetközi fordításnyilvántartási intézmény létrehozására. A tervezetet a FID 1961. szeptemberi közgyűlésének napirendjére tűzték. Ezt megelőzően e javaslatot véleményezésre megküldték a FID elnökének, valamint több állam érdekelt szervének.

Dr. Koblitz a vélemények alapján, továbbá annak következtében, hogy az OEEC /Európai Gazdasági-eggyüttműködési Szervezet/ tagállamai részére regionális fordításnyilvántartót szervez a delfti Műszaki Póiskola könyvtárában, - eredeti javaslatát kiegészítette, ill. módosította. A módosított terv címe: "Nemzetközi együttműködés a nem publikált fordítások bejelentése és terjesztése területén." Részletezve:

N e m z e t i f o r d í t á s n y i l v á n t a r t ó k l é t e s í t é s e

A fordítást igénylők a fordításokat elsősorban anyanyelvükön kívánják megkapni, ha ez nem lehetséges, akkor más, számukra érthető nyelven. Ennek következtében a fordítási igények legnagyobb részét a nemzeti fordításnyilvántartó kielégítheti. Ebből adódik, hogy sorrendben előbb a nemzeti fordításnyilvántartót kell létrehozni, nemzetközi fordításnyilvántartó létesítése ennek függvénye.

Nemzetközi fordításnyilvántartó létesítése

Ilyet szervezni csak akkor ésszerű, ha tevékenysége olyan nyelvekre /v. nyelvekre/ terjed ki, amelyet /-ket/, ha a fordítás anyanyelven nem kapható, igénybevesznek. Tehát nemzetközi fordításnyilvántartó csak olyan nyelvek esetében célszerű, pl. német-angol-francia-spanyol vagy portugál, amelyeket több országban használnak. Indokolt az OEEC határozata angol-francia és német nyelvű nemzetközi fordításnyilvántartó létesítésére, mert a nyugat-európai tudományos szakemberek általában ezeket a nyelveket ismerik. Nem mellőzhető tényező a fordítások eredete sem, ez vonatkozik az oroszról való fordításokra.

Hiábavaló volna nemzetközi fordításnyilvántartó szervezése, ha igénybevétele devizális nehézséget okozna. Nem ajánlatos az sem, hogy Angliának és az USA-nak egy közös ilyen jellegű intézménye legyen, mert ez szolgáltatásainak igénybevételét roppant megnehezítené. Helyes volna az USA-nak külön központot létesíteni.

Következtetések

- Nemzetközi fordításnyilvántartót csak akkor érdemes létrehozni, ha nemzeti, ilyen jellegű intézmények már működnek,
- létrehozáshoz leginkább nyelvi vagy regionális szempontok lényegesek,
- világközpont felállítása nem célszerű,
- olyan nyelvek esetében, amelyek használata egy országra korlátozódik kielégítő a nemzeti intézmény létrehozása,
- a nemzeti és nemzetközi fordításnyilvántartók között - világközpont nélkül is - kialakulhat a követelményeknek megfelelő együttműködés. Kezdeményezőnek az egyes intézményeknek kell lenniük, nem a FID-nek, amely az együttműködést csupán támogatja,
- nemzetközi fordításnyilvántartó a gyakorlatban legkönnyebben létesíthető, ha a kezdetben bizonyos nemzeti fordításnyilvántartó intézmények két- vagy sokoldalúan együttműködnek,
- a FID ne fenntartója, hanem csupán propagálója, elősegítője legyen a nemzeti és nemzetközi fordításnyilvántartók létesítésének,
- az OEEC kialakulóban lévő fordításnyilvántartója lehet az első regionális központ nemzetközi jelleggel a nyugati országok, ill. nyelveik számára.

A fordításnyilvántartók feladatai

- A fordítások nyilvántartása; nemzeti keretek között a nyilvántartás a kész és a lefordítani szándékolt fordításokra terjed ki, utóbbi a párhuzamos munkák elkerülésére is igen ajánlatos; nemzetközi keretek között tájékoztatás, felvilágosítás csak elkészült fordítások után lehetséges.

Tájékoztatás fordításokról kétféle lehet.

Tudakozódás egy kívánt fordítás meglétéről és helyéről, éspedig:

- tudakozódás az eredeti mű bibliográfiai adatainak megadásával,
- az információ az eredeti mű bibliográfiai adatainak, a fordítás helyére vonatkozó közlések és egyéb adatok útján történik.

Tudakozódás bizonyos szakproblémák fordításainak meglétéről, éspedig:

- tudakozódás az érdekelt szakterület adatainak, - a kívánt nyelv /nyelvek/, időrendi kívánságok megadásával,
- az információ a vonatkozó szakirodalmi munkák bibliográfiai adatainak megadásával, a fordítások helyének közlésével és egyéb adatok útján történik.

A f o r d i t á s o k n é p s z e r ű s i t é s e

Módozatok:

- időszaki vagy egyszer megjelenő b i b l i o g r á f i a megjelentetése kész fordításokról, tekintet nélkül arra, hogy a fordítást publikálták vagy sem, valamennyi szakterületre vonatkozik vagy egyesre; nem a szerzők betürendjében, hanem nagyobb szakmai csoportok szerint;
- minden füzethez mellékelhető szerzői mutató, évenként esetleg kumulatív jegyzék is készíthető;
- bibliográfiai tájékoztatás tartalmi utalással a dokumentációs szolgáltatásokban;
- iniciatív adatnyújtás a fordításokról tematikai szempontból, intézmények és szakmailag érdekelt személyek részére.

A f o r d i t á s o k k ö z v e t i t é s e

Módjai:

- az igénylőnek csupán a fordítás helyét megadni, rábízni, hogy a fordításmásolatot közvetlenül a tulajdonostól rendelje meg,
- az érdekelt számára beszerezni a fordításmásolatot,
- archívumokat kiépíteni és ezekből a kívánt fordításmásolatot elküldeni.

E g y é b s z o l g á l t a t á s o k

- Pl. tájékoztatás nemzeti és nemzetközi fordításnyilvántartókról és egyéb, a fordításügy területén működő intézményekről, szervekről,
- tájékoztatás kiadásra került és nem publikált fordításokról, szakfordítókról és fordítási irodákról.

A fordításnyilvántartás eszközei

- szerzői katalógus a fordítókról,
- szak-katalógus a fordításokról,
- jegyzék a nemzeti és nemzetközi fordításnyilvántartókról,
- jegyzék a bibliográfiákról, publikált és nem publikált fordításokról,
- jegyzék a szakfordítókról és fordítási irodákról,
- fordítási archivum.

A tervezet szerint a különböző tevékenység értelemszerűen végzendő. Külön figyelmet érdemel annak meghatározása, hogy melyik fordítás érdemes bejelentésre. Különböző vélemények vannak:

sem a terjedelem, sem a színvonal nem döntő, minden fordítást be kell jelenteni. Ez viszont olyan mértékben növelné a katalóguscédulák számát, hogy a vele járó munka nem állna arányban a használattal.

A IfD csak 10 gépelt oldal terjedelmen felüli fordítást tekint bejelentéskötelezettnek. Nem kell bejelenteni a bizalmas jelzésűt, a külföldi szabadalmat /ezt a Szabadalmi Hivatalnak kell bejelenteni/, továbbá az irodalmilag nem különösen értékes anyagokat.

A terjedelmet és a minőséget ajánlatos figyelembe venni.

A fordítások terjesztésének megszervezésére nemzetközi keretek között

Lehet másolatot küldeni a fordításnyilvántartónak közvetlenül, vagy közölni a kérdező fordításnyilvántartóval a fordítás tulajdonosának címét; az vagy megszerzi és megküldi a kérdező intézménynek a fordításmásolatot, vagy megkéri a tulajdonost, hogy ő juttassa az érintett fordításnyilvántartónak az anyagot stb. stb. Az első eljárás a legajánlatosabb.

Pénzügyi kérdések

A fenntartás a finanszírozó tagállamok részéről a szolgáltatások árának emelésével vagy évi átalányösszeg fizetésével oldható meg. A devizális problémák kiküszöbölésére ajánlatos a küldemények és szolgáltatások igénybevételét a kicserélendő anyagok mennyisége szerint clearing-bázis keretében lebonyolítani.

Szerzői jog

Előtérben a publikálásra nem kerülő fordítások állnak: ezek egyéni vagy hivatalos igényt elégitenek ki, nem kiadási célokat. Tehát egyéni használatról, nem pedig tömegterjesztésről van szó. Ez a ténykedés nincs ellentétben a szerzői jogvédelemmel.

/D.É./

Magyar bibliográfiák bibliográfiája 1956-1957. Összeáll. Bélley Pál, Ferenczyné Wendelin Lídia. Bp. 1960, OSZK, 223 p.

A Műszaki Könyvtárosok Tájékoztatója 1960. évi 6. számának "Hírek- közlemények" rovata már felhívta erre a kiadványra a műszaki könyvtárosok figyelmét. A Könyvtáros 1961. évi 2. száma pedig részletes ismertetést közölt róla. Ezért most mellőzzük a könyv általános ismertetését, s csak a műszaki bibliográfiákra vonatkozóan teszünk néhány észrevételt.

A bibliográfiai tevékenység fokmérője az önállóan megjelent retrospektív és kurrens bibliográfiák száma. Ha ebből a szempontból nézzük az 1956-57-es évek bibliográfiai termését, megállapíthatjuk, hogy a műszaki tudományok s az ezek alapjául szolgáló természettudományok terén igen kevés bibliográfia jelent meg.

A matematika és fizika tárgykörében önálló bibliográfia egyáltalán nem készült; a kémiából két jelentős kiadvány jelent meg /Beliczay - Windholz - Galántai és Gáspár művei/; a geológia és hidrológia területén egy összeállítás jelent meg.

A műszaki tudományokban, illetve szakágazatokban az önállóan megjelent bibliográfiák a következőképpen oszlottak meg: általános műszaki 3; gépészet 3; elektrotechnika, híradástechnika 2; közlekedés 1; műanyagipar 1; bőripar 1.

A műszaki dokumentációs kiadványok /kurrens bibliográfiák/ terén a kötet 36-féle kiadványt regisztrál /a Műszaki Lapszemle minden sorozatát külön számítva/; ha ezt a jegyzéket összehasonlítjuk a "Hazai és külföldi időszakos műszaki dokumentációs kiadványok" jegyzékében felsorolt tételekkel, nagyarányú fejlődést látunk; 1960 elején 60-féle hazai dokumentációs kiadvány jelent meg, tehát 24-gyel több, mint 1956-57-ben.

Reméljük, hogy ennek a nagyon figyelemreméltó kötetnek hamarosan következik a folytatása mind az 1956 előtti, mind az 1957 utáni bibliográfiák feltárásában.

/Gy.P./

025.4:001.815

VICKERY, B.C.: Classification and indexing in science. 2. ed. London, 1959, Butterworths, 235 p.

A modern információs szolgálatnak rendkívül nagyszámu, sokszempontu, egymással többszörösen összefonódó ismerettel kell dolgoznia. Ezeknek a komplex ismereteknek a rendszerezésére a hagyományos osztályozó és indexelő rendszerek nem megfelelőek. Ezért sokféle és sokféleképpen megkezdték olyan osztályozó rendszerek kidolgozását, amelyek megfelelnek a korszerű információs szolgálat követelményeinek. Ezek a tudományosan megalkotott szempont-szerinti /"faceted"/ osztályozó rend-

szerek segítik a kutatót saját gondolatainak rendezésében, s megvilágítják számára azokat az eszméket, tárgyi összefüggéseket, amelyek után kutat. A tapasztalat azt mutatja, hogy a tudósok, mérnökök, technológusok könnyebben megértik a szempont-szerinti osztályozó rendszer technikáját, mint a felsoroló /"enumeratív"/ táblázat szerinti osztályozást. Az ismereteknek, eszméknek kategóriák szerinti rendezésével létrejött tudományos rendszer sokkal otthonosabb részükre, s jobban egyezik azzal a valósággal, amellyel dolgoznak, mint az enumeratív rendszer, amellyel elég nehezen boldogulnak. Mégis igen nagy összegeket költenek idejétmúlt osztályozási rendszerek fenntartására, annak ellenére, hogy a kutatók egyre elégedetlenebbek az eredménnyel. Szükséges tehát, hogy az újabb elméleti és gyakorlati tapasztalatok alapján továbblépjünk, és olyan új osztályozó rendszert alkossunk, amely kielégíti a modern igényeket.

Ezekkel a fő gondolatokkal vezeti be Vickery könyvét Foskett, amely most második, bővített kiadásban jelent meg, s a modern osztályozási ismeretkör standard kézikönyve.

A könyv 6 fejezetet, 3 függelék, név- és tárgymutatót, s a fejezetek végén bőséges szakirodalmi utalásokat tartalmaz.

Az első fejezet azt a tételt fejti ki, és illusztrálja, hogy az információ-visszakeresés minden formájának az ismeretek osztályozásán kell alapulnia, ha a lehető legnagyobb hatásfokot kívánjuk elérni. Különösen nagy értéke van ebből a szempontból az ún. "faceted analysis"-nek, az ismeretek szempontok-szerinti elemzésének.

A második fejezet módszeresen, lépésről-lépésre ismerteti azokat a problémákat, amelyek a szempont-szerinti rendszer megalkotásakor jelentkeznek. A problémák megoldása sok tekintetben még csak kísérleti jellegű; s ezért további megfontolásokra, módosításokra, kiegészítésekre van szükség az osztályozási rendszer, illetve táblázat kidolgozása során szerzett tapasztalatok alapján.

A harmadik fejezet azokat a jelölési, jelzetelési módszereket, eszközöket tárgyalja, amelyek a szakkatalógus készítéséhez használhatók.

A negyedik fejezet az információ visszakeresésének gépi módszereivel, s ezeknek a módszereknek az osztályozáshoz való kapcsolatával foglalkozik.

Az ötödik fejezet részletesen elemzi a betűrendes és tárgyi index készítésének problematikáját; a mutatókészítés különféle rendszereit; s ezeket példákon is megvilágítja a kémia szakterületein.

A hatodik fejezet az információ visszakeresésének kérdését tárgyalja a jövőben várható fejlődés szempontjából; megvitatja a további gépesítés lehetőségét, az információ-visszakeresés általános elméletét, szerkezeti felépítését, a statisztikai módszer alkalmazását.

Az első függelék a tudományok osztályozásának történetét mutatja be Platontól Ranganathanig; a második példákat közöl a szempont-sze-

rinti osztályozás elve alapján összeállított táblázatokra; a harmadik pedig néhány olyan általános kategóriát elemez, amelyek felhasználhatók a tudományos és technológiai ismeretek osztályozásában.

/Gy.P./

791.43:5+62/083.8/

Műszaki-tudományos ismeretterjesztő filmek jegyzéke. Bp. 1960,
MTESZ, GTE. 75+13 p.

A Műszaki és Természettudományi Egyesületek Szövetsége központi filmbizottsága, valamint a Gépipari Tudományos Egyesület filmtitkársága szerkesztésében megjelent összeállítás az alábbi intézmények által forgalmazott, illetve gyártott műszaki-tudományos ismeretterjesztő és oktató filmek címjegyzékét tartalmazza:

Élelmiszeripari Minisztérium Filmszolgálat
Gépipari Tudományos Egyesület
Iskolai Filmtézet
Kohó- és Gépipari Minisztérium Filmstudioja
Közlekedési és Postaügyi Minisztérium Filmstudioja
MOKEP Ismeretterjesztő Filmtára
Nehézipari Minisztérium Műszaki Filmszolgálat
SZOT Munkavédelmi Tudományos Kutató Intézet Propaganda Filmszolgálat
Magyar-Szovjet Baráti Társaság Filmszolgálat

A jegyzék a műszaki filmeket a gyártó vagy forgalmazó intézmények szerinti és szakmai /iparági/ csoportosításban ismerteti. Az intézmények szerinti jegyzékben a filmeket méret szerint /35 mm normál; 16 mm keskeny/, továbbá hazai és külföldi gyártás szerint osztályozták. Az egyes csoportokhoz tartozó filmek /nem mindig szoros/ betűrendben követik egymást. Ha a cím nem utal világosan a film tartalmára, akkor a film tárgyát is közlik. Feltüntetik a filmek vetítési idejét is annak érdekében, hogy a műsorokat ennek figyelembe vételével állíthassák össze. A megjegyzés rovatban jelzik a külföldi filmet gyártó országot, az esetleges magyar szinkronizálást vagy azt, hogy a film magyar szöveglistával kölcsönözhető. Minden gyártó, illetve forgalmazó intézményre vonatkozóan ismertetik a kölcsönzési feltételeket is s az intézmény pontos címét, telefonszámát és ügyintézőjét.

A jegyzék végén 18 szakcsoportba osztva ismertetik a különböző iparágak részére ajánlott filmeket. Ebben a szakcsoportosításban a címeket nem sorolják fel, csupán a lapszámra és a sorszámmal utalással jelzik az új iparágakhoz tartozó filmeket, ami eléggé megnehezíti a szakmai áttekintést.

A szerény kivitelben készült jegyzék a Gépipari Tudományos Egyesület útján szerezhető meg.

/Gy.P./

Kohó- és Gépipari Minisztérium Műszaki filmkatalógus. Összeáll.
 Borfői Miklós. Bp. 1960, KGM Ipargazdasági és Üzemszervezési Intézet.
 118 p.

A MTESZ-GTE által készített jegyzékkel csaknem egyidőben jelent meg az a kiadvány, amely a KGM Filmstudio birtokában lévő filmek jegyzékét és annotációját, továbbá a NIM és a KPM rövid filmjeiről összeállított címjegyzéket tartalmazza. A két kiadvány tehát részben ugyanazt közli, szerkesztési módszerük azonban teljesen eltérő. A KGM kiadvány sokkal informatívabb, mert a műszaki filmeket nemcsak betűrendes felsorolásban, hanem szakmai csoportosításban és tartalmi kivonattal közli, s ezen kívül hasznos tudnivalókat is ad a rövid filmekről és műsorokról, a vetítógépek és filmek helyes kezeléséről, a kölcsönzésről. Végül két vetítési táblázatot is mellékel.

A katalógus legfontosabb része a filmek szakszerinti jegyzéke; ez öt főcsoportra oszlik: üzemszervezés, technológia, energetika, gyártmányok /gépek, műszerek/, munkavédelem. A nagyobb főcsoportok alcsoportokra tagozódnak, ezáltal az egyes szakágazatokhoz, iparágazatokhoz tartozó filmek jól áttekinthetők. Bár a filmekhez fűzött ismertetéseket a katalógus tartalmi kivonatként nevezi, ezek inkább csak annotációk. Szövegezésük általában elbeszélő jellegű, s ez feleslegesen elnyújtja az ismertetéseket.

A díszes kivitelű kötet a KGM Filmstudio útján szerezhető meg.